

بسم الله الرحمن الرحيم

عنوان: بررسی جایگاه زن در خانواده از منظر

کاوش های و حیانی _ عقلانی

حوزه علمیه فاطمه الزهرا (س)

استاد : سرکار خانم سمیه شریفی

محقق : پریوش محمدی

دیماه ۱۴۰۳

چکیده:

خانواده در لغت به معنای خاندان، اهل خانه، زن و مرد و فرزند می باشد. خانواده از ازدواج زن و مرد شکل می گیرد که فرزندان متولد شده از آن ها، تکمیل کننده آن است. زن در خانواده مسئول رشد فرزندان است که بعداً در مجموع به جامعه ای بزرگ تبدیل خواهد شد. هدف اصلی این پژوهش بررسی جایگاه زن و خانواده است. اهمیت و ضرورت این است که با وجود زن، خانواده محیط عاطفی و مدرسه عشق و محبت می شود و خانواده به عنوان اجزای سازنده جامعه و کانون حفظ سنت های اخلاقی و مرکز رشد عواطف و احساسات است در نگارش این مقاله از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده است و اطلاعات آن از طریق کتابخانه ای گردآوری شده است. در نتیجه این مقاله چنین آمده است که زن در خانواده مسئول رشد فرزندان است و خانواده نهادی اجتماعی است و چگونگی رفتار اعضای خانواده را در جامعه معرفی می کند، برای جامعه اهمیت زیادی دارد و زن در خانواده هم راه و روش زندگی را به فرزندان یاد می دهد و هم الگوی اخلاقی است. خانواده باید استحکام داشته باشد تا مانع از آسیب های اجتماعی شود.

کلید واژه: خانواده، جایگاه شناسی خانواده، و حیاتی، عقلانی

مقدمه:

خانواده به گروهی از افرادی گویند که بایکدیگر از طریق خونی نسبت قانونی دارند و در یک مکان مشترک وابستگی دارند. مهم ترین نهاد اجتماعی، خانواده است که فرد در آن متولد می شود و با ازدواج زن و مرد که هدف و منافع مشترکی دارند تشکیل می شود و فرزندان باعث می شوند که خانواده کامل گردد. زن در تربیت فرزندان صالح و رسیدگی به امور خانواده نقش بسزایی دارد. هدف اصلی این پژوهش بررسی جایگاه زن و خانواده است این که زن چه وظیفه ای را در خانواده بر عهده دارد تا خانواده ای صالح به جامعه تحویل دهد. اهمیت و ضرورت این موضوع برای این است که خانواده اولین آموزشگاه و پرورشگاه انسان، محل کسب ارزش ها و فضایل اخلاقی، زمینه ساز تکامل و تحول است. زن در خانواده نیز دارای نقش و مسئولیت هایی در تربیت فرزند و مهم ترین وظیفه اش نقش مادر و همسر است. در نگارش این مقاله از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده است و اطلاعات آن از طریق کتابخانه ای گردآوری گردیده است. برای آشنایی بیشتر با موضوع این مقاله چند نمونه از پژوهش هایی که در این راستا انجام گرفته است مختصر شرح داده می شود:

(کتاب خانواده قرآنی (ویژگی ها و وظایف اعضای آن).

نویسنده: عیسی عیسی زاده-قم؛ موسسه بوستان کتاب (مرکز

چاپ و نشر تبلیغات وزه علمیه قم) سال ۱۳۹۰. مضمون این کتاب

ارزش و جایگاه تشکیل خانواده از منظر اهل (ع)، وظایف مقابل زن و مرد، مسئولیت های پدر و مادر در برابر فرزندان، ویژگی های فرزند صالح، ارائه شده است

۲. کتاب خانواده در اسلام. نویسنده: حسین بستان (نجفی) قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، سال ۱۳۹۰. مضمون کتاب درباره

ی خانواده اهداف و کارکردهای خانواده، آداب و سنت های ازدواج، حقوق متقابل همسران، حقوق متقابل والدین و فرزندان، روابط خویشاوندی، راهکارهای تحکیم خانواده و ویژگی های خانواده حضرت علی (ع) و حضرت فاطمه (س) به عنوان خانواده ای الگو در اسلام ارائه شده است. ولی حسن این پژوهش در این است که جایگاه زن و خانواده را در جامعه معرفی می کند و این که زن و خانواده در جامعه ای اسلامی و دیگر جوامع چه جایگاهی دارد

و افراد باید بدانند چه رفتارهایی در خانواده داشته باشند که در جهان فردا به عنوان یک فرد شایسته برای خود و جامعه مفید باشند.

۱. زن در خانواده و جامعه چه نقشی بر عهده دارد ؟

۲. تفاوت های طبیعی زن و مرد چگونه بر استحکام خانواده تاثیر می گذارد؟

۳. خانواده چه نقشی در گسترش فرهنگ دینی دارد؟

در نتیجه مقاله این چنین آمده است که خانواده سازمان اجتماعی و سازنده است که از طریق ازدواج تشکیل می شود. در این سازمان افراد متفاوتی وجود دارند که وظایف مشترکی را بر عهده دارند و منافع مشترکی را دنبال می کنند. زن در خانواده نقش مهمی را ایفا می کند از جمله تربیت فرزندان که اگر نقش خود را به درستی ایفا کند فرزندان خوب و شایسته ای را به جامعه تحویل می دهد و همین فرزندان خوب و شایسته باعث می شوند که جامعه ای ایده آل و منظم به وجود بیاید. دین اسلام در مورد نقش زن و تشکیل خانواده و نحوه معاشرت آن ها با یکدیگر در جامعه، دستوراتی گسترده و فراوان داده است که زنان و خانواده ها باید از دستورات اسلام پیروی کنند تا با ساختن جامعه ای شایسته و باتقوا مشکلی پیش نیاید.

مفهوم شناسی زن و خانواده

زن یک انسان بالغ ماده می باشد. دختری که دوران نوجوانی و بلوغ خود را گذرانده است و به سنی که در اکثر فرهنگ ها و جامعه ها، معمولاً ۱۸ سالگی است برسد و از آن می نامند. اما این تعریف در هر فرهنگ، تمدن، جامعه ای متفاوت است. کلمه دختر برای انسان نابالغ ماده و فرزند ماده و گاهی در زبان عامیانه خودمان برای زن های جوان به کار می برند. در فارسی کلمه (بانو)، (خانم) بکار برده می شود. و در قدیم از کلمه خاتون برای محترمانه شمردن زن استفاده می کردند. کلمه زن یک نام همگانی برای اشاره به انسان ماده می باشد.

به طور معمول یک زن می تواند باردار شود و بچه به دنیا بیاورد و زنی که فرزند به دنیا می آورد مادر نام دارد. زن به معنای جنس مونث انسان و زوجه می باشد.

خانواده به عنوان طبیعی ترین و قدیمی ترین نهاد اجتماعی است. در زبان فارسی به خانواده، دودمان، تبار، خاندان، اهل خانه می گویند. و در زبان عربی به معنای (اسره) نام دارد. اسره یعنی نگه دارنده وزره محکم ، خانواده شامل مجموعه ای از افراد است که باهدف و منافع مشترکی زیرسقفی در کنارهم زندگی می کنند. خانواده از ازدواج زن و مرد به وجود می آید و فرزندان آن را تکمیل می کنند. زن، خانواده را می سازد و خانواده کوچک ترین واحد جامعه است. بنابراین می توانیم بگوییم که زن جامعه رانیزی می سازد و می تواند جامعه را به سمت وسوی سعادت و تعالی و یا انحراف و فساد بکشد. از نظر شرع مقدس وجود زن و شوهری که میان آن ها پیوند زناشویی برقرار می شود، سرآغاز و رکن اساسی خانواده می باشد. ولی روابط بدون عقد هرگز خانواده به شمار نمی آید.

زن و خانواده از دیدگاه جامعه شناسی

برخی جامعه شناسان در تعریف زن و خانواده چنین نوشته اند :

خانواده سازمان کوچکی می باشد که زن و شوهر و کودکان آن دو تا زمانی که رشد کافی نکرده اند و از پدر و مادر بی نیاز نیستند.

جامعه شناس دیگری می گوید خانواده گروه کوچکی می باشد که ویژگی های اساسی آن ، صمیمیت آن ها می باشد و اجتماعی کردن نسل آینده جزء اساسی ترین و اصلی ترین وظایف زن و خانواده می باشد.

جامعه شناسان به این اعتقاد دارند که خانواده یک مقوله تاریخی است که بر اثر سیر تکامل انسان به وجود آمده و تحولات گوناگونی در آن رخ داده است¹.

حقوق زن و خانواده در اسلام

فمنیست ها، خشونت بر ضد زنان و سرپرستی مرد بر زن را مورد توجه قرار داده اند. فضل الله می گوید: اسلام با توجه به آیه ۳۴ سوره نساء، سرپرستی زن را به مرد داده است. با توجه به آیه بالا و آیه ۲۲۸ سوره بقره، سرپرستی مرد فقط به سازمان دهی و مدیریت خانواده و حقوق ویژه همسری مطرح کرده است و به برتری جنس مرد به جنس زن مربوط نیست. تعبیر آن این است که حدود حق سرپرستی مرد محدود به مواردی است که قرارداد زناشویی به آن اقتضای کند و شوهر حق ندارد زن را خانه نشین کند مگر بجز این که با حق بهره گیری جنسی شوهر تناقض داشته باشد. اما فضل الله به این دیدگاه که مرد نمی تواند زن را منع کند تمایل دارد. همان طور که زن باید حق جنسی مرد را رعایت کند، حق جنسی زن نیز باید محترم شمرده شود. زیرا ازدواج برای حفظ عفت زن و مرد به طور یکسان به وجود آمده و حادث بسیاری نیز در این رابطه داریم. در نتیجه اگر حق جنسی زن پذیرفته شود موجب انحراف او می شود و علتش هم این بوده که زن در ازدواج، همان تمایلات جنسی را داشته است.

مسائل جنسی برای مرد و زن به طور یکسان، یکی از مهم ترین هدف های ازدواج است. زن برای خوردن و آشامیدن با مرد ازدواج نمی کند. و مرد نیز برای همین منظور با زن ازدواج نمی کند و حق زن و مرد به یک اندازه می باشد.

جایگاه زن و خانواده در نظام آفرینش از دیدگاه قرآن

زن به عنوان نیمی از بدنه ی جامعه و نقشی که در تعیین بقا و ادامه نسل دارد، همیشه مورد توجه قرار دارد. در طول تاریخ، زن پایه پای مرد در تمام زندگی و سازندگی نقش ایفا می کند. گاهی نیز به طور مستقیم مردان را تشویق می کند و در آن ها برای سازندگی انگیزه ایجاد می کند. زن همیشه در کنار مرد بوده است، چه به صورت مستقیم، چه به صورت غیر مستقیم نقش ایفا کرده است.

قرآن کریم انسان ها را به تقوای الهی دعوت می کند و به صفات خداوند اشاره می کند، یکی از صفات های خداوند خالقیت است و می فرماید: همان پروردگاری که شمار از نفس واحدی خلق کرد و زنان و مردان را آفرید.

قرآن کریم باردیگر، تقوای الهی را بیان می کند و به صله رحم سفارش کرده است و خداوند را شاهد و ناظر به اعمال آن ها می داند. آیه ای دیگر به آفرینش انسان اشاره می کند و می فرماید که همه ی انسان ها از یک نفس خلق شده اند و به گفته مرحوم طبرسی مراد از نفس در آیه قرآن، آدم علیه السلام می باشد.

آیه قرآن می فرماید: همسران ((نفس)) از جنس او قرار داد و از آن دو (مرد و زن)، مردان و زنان فراوانی به وجود آمده اند. علامه طبرسی می گوید: بیشتر مفسران به این اعتقاد دارند که حوا از ضلعی از ضلع های آدم (ع) خلق شده است. و در روایات نقل شده است که زن آدم (ع)، از یک قسمت از دنده های وی آفریده شد (و از این رو، کمی کج خلق و ناسازگار است؛ لذا اگر بخواهی وی را راست کنی، می شکنی و زندگی مشترک به تباهی می کشد) ولی اگر به همان صورت رهاش کنی و با کاستی ها و کج خلقی های او مدارا کنی از او بهره مند خواهی شد.

در واقع قرآن آفرینش همه آدم را، از همان گوهر حقیقی می داند که آدم علیه السلام از آن خلق شده است. در روایت دیگر شکل خلقت حوا به گونه ای دیگر بازگو شده است که باروایت قبلی تناقض دارد.

امام باقر (ع) فرمودند: خداوند متعال، حوا را از باقیمانده گل آدم، خلق کرده است

روزی شخصی از امام باقر (ع) سوال کرد خداوند حوا را از چه چیزی آفرید؟ امام پاسخ داد، مردم چه می گویند؟ شخص گفت: آن ها می گویند از ضلعی از ضلع های آدم خلق شده است. امام باقر (ع) فرمودند: دروغ می گویند، آیا خدا نمی تواند از غیر آن بیافریند؟ سپس آن شخص پرسید: پس از چه چیز آفریده شده است؟ امام فرمودند: پدرم به من خبر داد، او نیز از پدرانش که پیامبر اکرم (ص) فرمود: خداوند مقداری گل را گرفت و آن را مخلوط کرد و از آن آدم را آفرید و از باقیمانده ی همان گل حوا را خلق کرد.

از مجموع مباحثی که درباره خلقت زن و مرد گفته شد و نکته اساسی روشن شد:

۱. زن و مرد، هر دو ماهیت واحد انسانی را دارا هستند و سرشت و طینت آن ها یکی است.

۲. زن از جزء و عضوی از اعضای مرد خلق نشده است، بلکه همان از طینت و سرشتی که مرد آدم خلق شده است، اورانیز خدا آفریده است.^{۱)}

نتیجه گیری

زن در خانواده مسئول رشد فرزندان است و خانواده بنیادی ترین نهادی است که فرد در آن رشد و پرورش می یابد و به آرامش می رسد و این امر، زمینه ساز شکوفایی شخصیت و تکامل و پرورش مهارت های اجتماعی کودکان و نوجوانان شده است. و سبب رشد جسمانی، اخلاقی، اجتماعی، عقلانی و عاطفی آن هاست. از نظر اسلام خانواده مکانی مقدس می باشد و از اهمیت و جایگاه بالایی برخوردار است.

زن مظهر خلاقیت خداوند حکیم و مهربان و عنصر اساسی در تشکیل خانواده در طول قرن ها می باشد. اگر زن در خانواده آرام و مهربان باشد، بنیاد خانواده محکم و فرزندان پرورش یافته و بانشاطی را به جامعه تحویل می دهد و در این شرایط رشد تحصیلی، معنوی، اخلاقی، عاطفی به صورت برابر و متعادل برقرار می شود.

در طول تاریخ زنان در تربیت فرزندان نقش مهمی را به عهده داشته اند. زن دارای نقش اساسی در خانواده است و نقش های زیادی را در اصلاح سبک زندگی اسلامی دارند. اهمیت این مقاله در این است که جایگاه زن را بیان می کند و زن و خانواده را از دیدگاه قرآن و روایات، جامعه شناسی، حقوق زن در خانواده و اسلام و... را بررسی کرده است.

منابع و مأخذ

۱. سعید داوودی جایگاه زن در نظام آفرینش از دیدگاه قرآن

۱. قرآن کریم

۲. نهج البلاغه

۳. اصفهانی، ابومسلم، المیزان، ج ۴، ص ۱۲۶

۴. المیزان، ج ۴، ص ۱۴۶، (به نقل از نهج البلاغه شیبانی)

۵. المیزان، ج ۳، ص ۶۳

۶. امین عاملی، سیدمحسن، اعیان الشیعه، دارالتعارف، (بی تا)

۷. بستان (نجفی)، حسین، خانواده در اسلام، ص ۱۳۶، سال ۱۳۹۰

۸. خانواده در اسلام، ص ۱۴۵، سال ۱۳۹۰

۹. بحرانی، سیدهاشم، تفسیر البرهان ج ۲، ص ۱۰

۱۰. پزشکی، محمد، صورت بندی مطالعات زنان در جهان اسلام، ج ۱، ص ۱۴۳، سال ۱۳۴۶

۱۱. صورت بندی مطالعات زنان در جهان اسلام، ج ۱، ص ۴۶ سال ۱۳۴۶

۱۲. حویزی (هویزی)، عبدعلی بن جمعه، نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۳۴، حدیث ۱۶ و ۱۷ (به نقل از کافی)

۱۳. طباطبایی، محمدحسین، المیزان، ج ۴، ص ۱۵۰

۱۴. طبرسی، محمدبن جریر بن رستم، دلائل الاماره، ابوجعفر، منشورات المرضی، قم، ۱۳۶۳ ش

۱۵. طبرسی، فضل الله، مجمع البیان، ج ۳، ص ۸

۱۶. مقدادی، محمد مهدی، ریاست خانواده، ج ۱، ص ۱۸

۱۷. ریاست خانواده، ج ۱، ص ۲۲ و ۲۳

۱۸. مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، (بی جا)، چاپ ۶۱، خرداد ۱۳۹۱

۱۹. نظام حقوق زن در اسلام، ج ۱، ص ۱۱۹، چاپ ۶۱، خرداد ۱۳۹۱

۲۰. شیخ صدوق (ابن بابویه)، علل الشرایع، ج ۱، ص ۱۷، باب ۱۷